ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 17 (2007)

Τόμ. 17-18 (2007): Μετανάστες και Εκπαίδευση

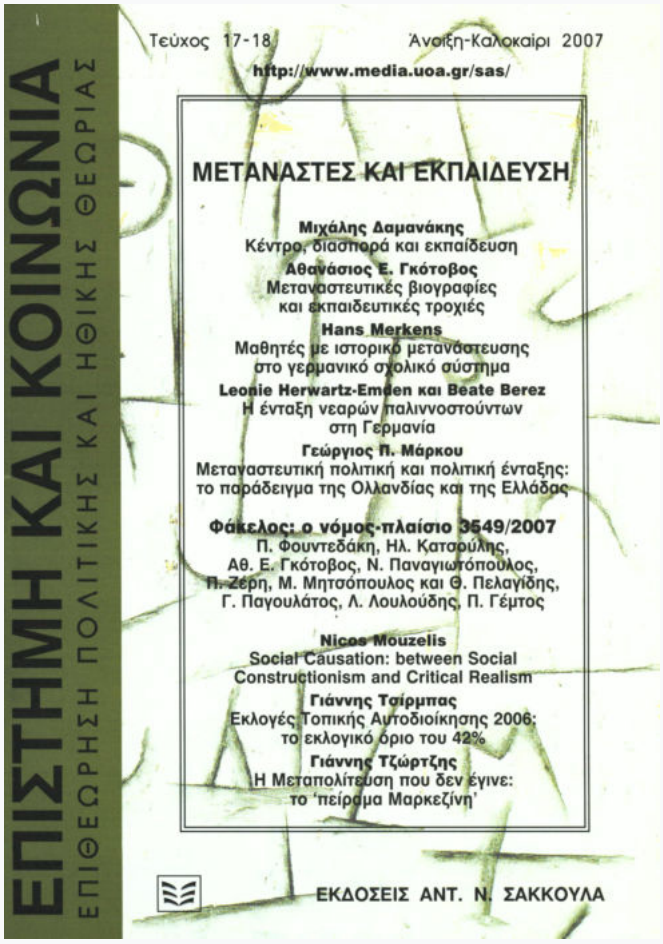

Πάνος Καζάκος, Αναθεώρηση τον Συντάγματος και Οικονομία. Δοκίμιο οικονομικής ανάλυσης των συνταγματικών θεσμών

Νίκος Παπαχρήστος

doi: 10.12681/sas.513

Copyright © 2015, Νίκος Παπαχρήστος

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαχρήστος Ν. (2015). Πάνος Καζάκος, Αναθεώρηση τον Συντάγματος και Οικονομία. Δοκίμιο οικονομικής ανάλυσης των συνταγματικών θεσμών. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, *17*, 399–402. https://doi.org/10.12681/sas.513

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 20/04/2024 12:04:12

Κατσούλης, Ηλ. (2005). 'Παγκοσμιοποίηση, κράτος πρόνοιας και shareholder value', *Επιστήμη και* Κοινωνία, 15: 229-260.

Moschonas, G. (2002). *In the Name of Social Democracy. The Great Transformation: 1945 to the Present*, London, New York: Verso.

Πανταζόπουλος, Α. (2006). *Με τους πολίτες κατά του λαού -το ΠΑΣΟΚ της νέας εποχής*. Αθήνα: Εστία.

Rifkin, J. (2000). *The Age of Access*. New York: Jeremy P. Tarcher/ Patnam

Σασούν, Ντ. (2001). *Εκατό χρόνια σοσιαλισμού*, τ. 1, *Ανάπτυξη και σταθεροποίηση*, τ. 2, *Κρίση και προοπτικές*, μτφρ. Ελένη Αστερίου, Αθήνα: Καστανιώτης.

Πάνος Καζάκος, *Αναθεώρηση του Συντάγματος και Οικονομία. Δοκίμιο οικονομικής ανάλυσης των συνταγματικών θεσμών*, Σειρά: Κέντρο Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2007, 194 σελ.

Αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα κάθε κυβερνητικής πλειοψηφίας η πρωτοβουλία να εξαγγείλει και να ξεκινήσει μία διαδικασία συνταγματικής αναθεώρησης, αναλαμβάνοντας φυσικά και το αντίστοιχο θεσμικό βάρος και ευθύνη: τη νομιμοποίηση του εγχειρήματος στη Βουλή και στην κοινωνία, δηλαδή το εκλογικό σώμα, αφού το ίδιο το Σύνταγμα για την ευδοκίμηση των αναθεωρητικών προτάσεων αξιώνει ευρείες πλειοψηφίες, συναίνεση και μεσολάβηση εκλογών.

Η επίγνωση αυτής της ιδιαιτερότητας της αναθεώρησης, που τη διαφοροποιεί από την κοινή νομοπαραγωγική διαδικασία, είναι μία από τις κρίσιμες παραμέτρους στον σχεδιασμό 'συνταγματικής πολιτικής'. Μία πρόταση, για να έχει πιθανότητες να ευδοκιμήσει και να καταστεί νέα συνταγματική διάταξη, πρέπει να συγκεντρώνει ευρεία πλειοψηφία, δηλαδή να (μπορεί να) είναι 'πολυσυλλεκτική'. Γιατί αυτό θέλει το Σύνταγμα. Διαφορετικά απομένουν οι προτάσεις και η αναθεώρηση ξεκινά αλλά δεν συντελείται.

Η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος που ξεκίνησε αμέσως μόλις παρήλθε η προβλεπόμενη από το Σύνταγμα πενταετία, ήταν μια ευκαιρία να αξιολογηθεί αυτό που ο εισηγητής της πλειοψηφίας στην προηγούμενη αναθεώρηση ονόμασε 'αφομοίωση του αναθεωρητικού κεκτημένου'. Πρόκειται για την ερμηνευτική και κανονιστική αξιοποίηση των 'νέων' συ-

νταγματικών κανόνων από την έννομη τάξη, τη νομολογία και βέβαια τις πολιτικές δυνάμεις.

Ήδη πολλοί μίλησαν για ανάγκη μιας παρέμβασης 'διορθωτικής' σε σχέση με την προηγούμενη αναθεώρηση του 2001. Και αυτή όμως εξαρτάται από τη συναίνεση.

Η επιστημονική συζήτηση για το Σύνταγμα δεν πρέπει να περιορίζεται στις 'ανάγκες' της πολιτικής συγκυρίας αλλά να ανταποκρίνεται σε αυτές. Έτσι, για να είναι γόνιμος ο θεωρητικός προβληματισμός και να διατηρεί τον κανονιστικό του χαρακτήρα, δεν πρέπει να αναλώνεται αποκλειστικά στην 'αναθεώρηση που δεν έγινε' ή στην 'αναθεώρηση που δεν γίνεται'. Η αυθυπαρξία ενός κριτικού λόγου δεν κρίνεται από τη μόνιμη διατύπωση αντιρρήσεων: ο αποκλειστικά αντιθετικός λόγος δεν παράγει πάντοτε τα αναμενόμενα.

Η θεματολογία κάθε συνταγματικής αναθεώρησης είναι σχεδόν πάντοτε ευρύτατη. Συνήθως, όμως, είναι πολύ λίγα τα θέματα που θα απασχολήσουν τη δημοσιότητα, δηλαδή την ειδησεογραφία. Η δημοσιογραφική προβολή και το δημόσιο ενδιαφέρον (αυτό της κοινής γνώμης) για την αναθεώρηση κάποιων διατάξεων δεν τελεί πάντοτε σε ευθεία αναλογία με τη νομική κρισιμότητά τους. Άλλωστε οι νομικοί (και οι δημοσιολόγοι) 'βαρύνονται' με τη 'μομφή' μιας (τεκμαιρόμενης) ιδιότυπης τυπολατρίας.

Οι προβληματισμοί που καταθέτει ο καθηγητής Π. Καζάκος στο βιβλίο του *Αναθεώρηση του Συντάγματος και Οικονομία* έχουν ως αφορμή την υπό εξέλιξη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος. Η οικονομική ανάλυση των συνταγματικών θεσμών είναι, ωστόσο, η μεθοδολογική μόνον αφετηρία για να προσεγγίσει ο συγγραφέας την 'οικονομική φιλοσοφία' του Συντάγματος και τη συνταγματική διαρρύθμιση της σχέσης κράτους και αγοράς. Ο βαθύτερος προβληματισμός του αφορά τη δυνατότητα ποιοτικής βελτίωσης της πολιτικής μέσα από τους συνταγματικούς κανόνες. Και με αυτόν ξεκινά και τελειώνει το δοκίμιό του.

Η διαπίστωση ότι το ισχύον Σύνταγμα δεν αποτελεί εμπόδιο για οικονομικές και αναπτυξιακές μεταρρυθμίσεις, αποτελεί υπόθεση εργασίας που ο ίδιος ο συγγραφέας δοκιμάζει μέσα από τη 'θεωρία της δημόσιας επιλογής'. Και εξαρχής διερωτάται ευθέως για τον τρόπο με τον οποίο διατυπώνεται και υλοποιείται κάθε πρόταγμα στον σχεδιασμό της συνταγματικής πολιτικής, εν ονόματι πάντοτε του γενικού συμφέροντος. Για να καταδείξει

τον έντονο τρόπο με τον οποίο τίθεται (από την κοινωνία) το ζήτημα της αξιοπιστίας της πολιτικής και του κομματικού συστήματος, αλλά και γενικότερα του θεσμικού οικοδομήματος.

Ανατρέχει, λοιπόν, στην εικόνα του αστικού κράτους, που θέτει κανονιστικό πλαίσιο με σκοπό να επιχειρεί και να επιτυγχάνει να το υπερβαίνει, κατασκευάζοντας αποτελεσματικούς νομιμοποιητικούς μηχανισμούς αναπαραγωγής.

Εκφράζει έτσι τη διαρκή όσο και πολυεπίπεδη αγωνία του -που προκύπτει ήδη από τον υπότιτλο, ανιχνεύεται σε κάθε σελίδα του βιβλίου και εστιάζεται κατά τη γνώμη μου στα ακόλουθα ερωτήματα: πόσο αξιόπιστη μπορεί να είναι η συνταγματική πολιτική, όταν το Σύνταγμα είναι προϊόν ενός συσχετισμού δυνάμεων, όμως μετατρέπεται σε πολιτικό επιχείρημα και επομένως μπορεί να λειτουργεί ανασταλτικά για την οικονομία και την ανάπτυξη, είτε αυτή εκφράζεται ως δημόσια είτε ως ιδιωτική δραστηριότητα; Μήπως για τον λόγο αυτό το Σύνταγμα ως ιστορικό άρα ιδεολογικό και πολιτικό προϊόν, 'επιτρέπει' την άσκηση οικονομικής πολιτικής προς μία ορισμένη κατεύθυνση λιγότερο ή περισσότερο 'κρατικιστική'; Ακόμη, πρέπει το Σύνταγμα να διαθέτει μία 'νοηματική ευρυχωρία' ως προς την ύλη του που αφορά την οικονομία;

Οι σκέψεις του βιβλίου αρθρώνονται γύρω από έξι άξονες, οι οποίοι σχετίζονται, βέβαια, με την οικονομία και την ανάπτυξη, έχουν όμως ευρύτερη πολιτική σημασία, καθώς αναλύονται ως τμήματα της συνταγματικής ύλης, που είναι εκτεταμένη και διαπερνά θεματικά πολλές 'κλασικές' ρυθμιστικές περιοχές: τη 'γενική' οικονομική ελευθερία (ως δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας), το όριο του κρατικού παρεμβατισμού στην οικονομική δραστηριότητα (άρθρο 106 του Συντάγματος), τους περιορισμούς της ιδιοκτησίας (θεσμός αναγκαστικής απαλλοτρίωσης), τις έννοιες του κοινωνικού κράτους (ήδη ρητά κατοχυρωμένη και άρα ιδιαίτερη ερμηνευτική παράμετρος) και της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Το περιεχόμενο της μελέτης αγγίζει επίσης μία σειρά από περιοχές που συνδέονται λιγότερο ή περισσότερο άμεσα με την οικονομία και την επηρεάζουν, όπως: τον δημόσιο χαρακτήρα της ανώτατης εκπαίδευσης (περισσότερο επίκαιρο λόγω της συγκυρίας), τις δημοσιονομικού χαρακτήρα συνταγματικές διατάξεις, τις επιπτώσεις του εκλογικού συστήματος, τον ρόλο

των ανεξάρτητων αρχών και την 'πολιτική ύλη' που καλούνται να διαχειριστούν, τη νομιμοποιητική βάση της διάκρισης των εξουσιών και τον ιδιαίτερο ρόλο της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και εκείνον της αυτοδιοίκησης και μορφών άμεσης δημοκρατίας.

Και όλα αυτά υπό την παραδοχή ότι ο σεβασμός στη δημοκρατική αρχή και τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς δεν ταυτίζεται με την άκριτη αποδοχή και την άνευ ετέρου νομιμοποίηση οποιασδήποτε επιλογής της εκάστοτε εξουσίας. Η διαφάνεια στον δημόσιο βίο και η κατάργηση πελατειακών πρακτικών έχει την ίδια σημασία και συνδέεται άρρηκτα με την ασφάλεια δικαίου και την εφαρμογή του νόμου.

Ο συγγραφέας, καθηγητής διεθνών οικονομικών και ευρωπαϊκών σχέσεων, δεν αναφέρεται απλά και μόνο στη διαδικασία παραγωγής των συνταγματικών κανόνων, αλλά έχει επίγνωση ορισμένων δομικών και 'γενετικών' χαρακτηριστικών του Συντάγματος: του αυστηρού του χαρακτήρα, καθώς και της όσο το δυνατό πιο γενικής και αφηρημένης διατύπωσης των διατάξεων. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο συχνά επαναφέρει τη διαπίστωση πως δεν μπορούν όλα να προβλέπονται στο Σύνταγμα, αλλά πρέπει να καταλείπεται ευρύ ρυθμιστικό πεδίο στον κοινό νομοθέτη.

Ο προβληματισμός για την αξιοπιστία του Συντάγματος όχι τόσο ως ιστορική δοκιμασία αλλά ως καθημερινή κρίση (νομιμοποίησης) της πολιτικής διατρέχει τον λόγο του συγγραφέα, ο οποίος διατυπώνεται ως 'δοκιμιακός', αφού εκφέρεται με την άνεση της δεδηλωμένης επιστημολογικής οπτικής, τα μεθοδολογικά εργαλεία της οικονομικής ανάλυσης, καθώς και απόλυτα εντοπισμένες βιβλιογραφικές αναφορές. Άρα είναι προβληματισμός ειλικρινής και γι' αυτό ανοιχτός στον αντίλογο, τον οποίο και προκαλεί: δεν επιδιώκει το δυσπρόσιτο 'ακαδημαϊκό' ύφος, αλλά μπορεί να είναι και επιστημονικά ακριβής και πολιτικά ευθύς.

Νίκος Παπαχρήστος

Natacha Polony, *Τα χαμένα παιδιά μας. Μικρή μελέτη για το χάσμα των γενεών*, πρόλογος: Σταύρος Ζουμπουλάκης, μτφρ.: Ξένια Σκούρα, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2006, 249 σελ.

Η σημασία της εκπαίδευσης ως κοινωνικού θεσμού και οι αλλαγές που συμβαίνουν σε μια εποχή ανασφάλειας και διακινδύνευσης δεν απασχο-